

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

Gezamenlijkheid onder druk

Op weg naar de GS Zwolle-Zuid

Nog een paar maanden en de Generale Synode van Zwolle-Zuid wordt – zo de Here wil – geopend. Alle particuliere synodes hebben inmiddels afgevaardigden aangewezen. Allerlei deputatenrapporten verschijnen op de site van de GKv. Er ligt een boel werk op de broeders te wachten. Maar is al deze energie ook aan de kerken besteed? Komt het werk van een generale synode niet steeds meer los te staan van het grondvlak, de plaatselijke kerken?

Gezamenlijkheid

Strikt genomen is de hierboven gebruikte uitdrukking ‘grondvlak’ voor de plaatselijke kerken niet helemaal juist. In ieder geval is er misverstand mogelijk. Alsof de plaatselijke kerken *ondergeschikt* zouden zijn aan een generale synode. Een soort top-downmodel dus. In het bijbels-gereformeerde model is een generale synode niet de *hoogste* vergadering, maar de *meeste* vergadering. Daar zijn alle kerken vertegenwoordigd. Zonder dat de plaatselijke kerk een onderafdeling wordt van een groter geheel. De plaatselijke kerk en kerkenraad leveren hun positie en zelfstandigheid niet in.

Tegelijk staan de plaatselijke kerken met elkaar in verband. We herkennen elkaar bij de Schrift, de gereformeerde belijdenis en de aangenomen kerkorde. Er is een kerkelijk akkoord. Die gezamenlijkheid brengen we tot uitdrukking in kerkelijke vergaderingen, waarin we met elkaar besluiten nemen. Daarbij hebben we afgesproken: de uitspraak die bij meerderheid van stemmen gedaan is, zal als bindend worden aanvaard. Het is de goede regel van art. 31 KO. Al blijft er op die regel een uitzondering mogelijk: tenzij bewezen wordt dat de uitspraak van de meerdere vergadering in strijd is met het Woord van God of met de kerkorde. In zo’n geval hoef je als plaatselijke kerk de uitspraak niet als bindend te aanvaarden. Al verplicht je dat wel tot het indienen van bezwaar. Tenminste, wanneer je geroepen bent tot uitvoering van een besluit. Nee, er is geen *plicht* maar een *recht* tot appèl. Maar een besluit dat jou raakt, kun je niet zomaar naast je neerleggen. Dan zul je toch de kerkelijke weg moeten gaan.

De gezamenlijkheid in het kerkverband betekent ook dat je als plaatselijke kerk of als kerkelijke vergadering niet op eigen houtje de spelregels van de KO gaat wijzigen. Moeten die regels gewijzigd, aangevuld of verminderd worden, dan doen we dat sámen. Kerkelijke vergaderingen – kerkenraden voorop – zullen zich erop toeleggen om de bepalingen van de kerkorde na te leven zolang die niet door de generale synode zijn veranderd (art. 84 KO). Die bepaling heeft in de afgelopen jaren – merkwaardig genoeg – soms geleid tot de gedachte: je mag best eens van de KO afwijken, hoor! Er staat, dat je je erop moet *toeleggen*. Oftewel, je moet je best ervoor doen. Maar het gaat niet om dwingende regels. Een ongelukkige en aanvechtbare uitspraak van F.L. Rutgers (in: *De geldigheid van de oude kerkenordening der Nederlandsche gereformeerde kerken*, Amsterdam 1971, reprint, p. 41)* moet dan dienen om dit gebruik van art. 84 KO te ondersteunen. Het lijkt me onjuist. Je erop toeleggen wil juist zeggen: je gáát ervoor! Dat de praktijk de regels soms te sterk wordt, is een ander geval. Wat dat betreft heeft Rutgers gelijk, wanneer hij zich verzet tegen leeg formalisme. Maar je

uitgangspunt is (en dát is de blikrichting van art. 84 KO): wat je samen afspreekt, kom je ook na.

Praktijk

Op papier klopt het allemaal. Maar nu de praktijk. Voor zover mijn waarneming reikt, laat het een aanzienlijk deel van de gemeente koud waarmee een generale synode bezig is of wat zij besluit. Je merkt dat de betrokkenheid afneemt. In menig gezin wordt het *ND* niet meer gelezen. Met als gevolg dat het blikveld niet verder reikt dan de eigen kerkelijke gemeente. Voor het bredere kerkelijke leven is er dan vaak geen belangstelling meer. Een generale synode wordt dan zoets als een ver-van-m'n-bedshow.

Soms is de houding tegenover een generale synode zelfs uitgesproken negatief. Je ontmoet gemeenteleden die hardop tegen je zeggen: Wat hebben wij te maken met wat die hoge heren met elkaar besluiten? 'Ze' doen maar. Wij kunnen hier plaatselijk heel goed onze eigen boontjes doppen. Ach, al die besluiten, al die regeltjes. Een hinderlijke inperking van onze vrijheid!

Dat gemeenteleden zoets zeggen, is tot daaraan toe. Het wordt erger wanneer in de praktijk blijkt dat ook kerkenraden zich nog weinig gelegen laten liggen aan kerkelijke besluiten. Ik wil twee voorbeelden geven.

De Generale Synode van Zuidhorn 2002-2003 stelde een Koersbepaling vast voor de omgang met art. 65 en 67 KO (orden van dienst / psalmen en gezangen). Voor wat betreft de geselecteerde liederen staat het zwart op wit: 'De kerken maken door deze selectie de gezamenlijke afspraak om voor de kerkdiensten hun keuze uit deze liederen te maken. Afwijking van deze afspraak dient een kerkenraad te verantwoorden en behoort uitzondering te zijn' (*Acta Zuidhorn*, p. 59). Voor het gemak werd deze afspraak door menige kerkenraad – tegen de uitgesproken bedoeling in – omgevormd tot: zie je wel dat je buiten de selectie mag zingen! En opgewekt zette de opmars van de bundel *Opwekking* in de kerken door. Met een schijnberoep op de Koersbepaling werd de gemaakte afspraak aan de laars gelapt. En ondermijnd. Wat zullen we nog praten over het zingen van opwekkingsliederen in de kerkdienst? Het gebeurt al!

Ik noem een ander voorbeeld. De Generale Synode van Amersfoort 2005 nam een besluit over de toelating tot het heilig avondmaal van gasten die geen lid zijn van een GKv (*Acta*, p. 80v). Het gaat nu even niet om het besluit als zodanig. Maar om de manier waarop er in sommige kerken mee is omgegaan. Er zijn kerken die tegen dit besluit in appèl gaan, omdat zij het niet ver genoeg vinden gaan. Dat is op zichzelf genomen hun goed recht. Maar aan die appèlweg hebben sommige kerkenraden de vrijheid ontleend, om nu alvast zélf een aanzienlijk ruimere praktijk bij die toelating toe te passen. Dat lijkt me een station te ver en een inbreuk op de gezamenlijkheid. Er ligt een geldige gemeenschappelijke uitspraak. Bij appèl ben je tot uitvoering van een besluit niet verplicht. Maar dat geeft nog niet het recht om dan zelf alvast een afwijkende praktijk in te voeren en een voorschot te nemen op de besluitvorming ter synode. Terecht zei de GS Amersfoort: 'de toelating tot het avondmaal, geregeld in art. 60 KO, is een zaak die de kerken gezamenlijk aangaat' (*Acta*, p. 81). Met een eigen afwijkende praktijk maak je inbreuk op die gezamenlijkheid. Dan krijg je deze houding: wij denken er anders over, dus doen wij het anders. Dat is ónze zaak!

Individualisering

Er zijn meer voorbeelden te geven. Of de gezamenlijkheid in de praktijk ook onder druk staat! Je vindt dat ook in menig deputatenvoorstel terug. Steeds meer komt het accent op de plaatselijke kerk te liggen. Kennelijk wordt gezamenlijkheid steeds meer als een keurslijf ervaren.

Nu moeten wij niet bang zijn voor de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. Ook is heel het kerkelijk leven niet in regels en afspraken te vangen. Overigens zit hier ook iets tegenstrijdigs. We zéppen dat er meer aan de plaatselijke kerk moet worden overgelaten. Tegelijk hebben we als GKv de merkwaardige neiging om alles in uitgebreide regelgeving te stroomlijnen. Weliswaar in het spoor van wat zich in de praktijk ontwikkeld heeft. Maar toch. Als voorbeeld uit het verleden wijs ik op de omslachtige regelgeving rond het gastlidmaatschap. Zie ook de nu voorgestelde regelgeving voor samenwerkingsgemeenten aan het adres van de komende GS. Opnieuw: afgezien van de inhoud ervan. Het gaat mij om de hoeveelheid en de gedetailleerdheid. Soms zie je door de bomen het bos niet meer.

Het probleem is, dat een gezond gezamenlijkheidsbesef steeds meer onder druk blijkt te staan. Met als gevolg dat het denken in de kaders van het kerkverband soms nog maar weinig leeft. Hier laat zich de invloed van een moderne en postmoderne maatschappij vermoeden. Dat is een maatschappij waarin de individualisering hoogtij viert. Dat kun je binnen de kerk vroom labelen met de term 'christelijke vrijheid'. Het verhaal wordt er niet anders van. Het blijkt moeilijk om het bijbels gemeenschapsdenken in de praktijk werkelijk te beleven.

Dat blijkt trouwens niet alleen wanneer het gaat over de gezamenlijkheid in het kerkverband. Het probleem laat zich ook gelden binnen de plaatselijke kerken zélf. Het besef dat je als avondmaalsgemeente één lichaam bent en dus ook hebt te zijn, kan schraal zijn. Er kan een drijven zijn van persoonlijke idealen in de gemeente, zonder werkelijk met anderen rekening te houden. En krijg ik m'n zin niet? Dan shop ik wel een deurtje verderop, waar ik wel aan mijn trekken kom. Menige gemeente worstelt met het probleem van een matig tot slecht bezochte middagdienst. Dat staat niet alleen haaks op de taal van Zondag 38 HC: dat ik *trouw* tot Gods gemeente zal komen. Het staat ook haaks op het christelijke saamhorigheidsbesef. Hoe kun je wegblijven als de *gemeente* samenkomt, waarvan jij deel uitmaakt?

Organisatie

Tegelijk mogen we als kerken de hand in eigen boezem steken, wanneer het gaat om de afstand tussen een generale synode en de plaatselijke kerk/kerkleden. We beschikken over een indrukwekkende hoeveelheid deputaatschappen. Die dan ook nog eens rapporten kunnen produceren van een even indrukwekkende lengte. Eerder in deze rubriek is daarop gewezen, toen in verband met het rapport van Deputaten Kerkelijke Eenheid. De klacht van toen kan door een vergrootglas herhaald worden. Zowel de hoeveelheid rapporten als de lengte van sommige ervan is voor een doorsnee kerkenraad niet meer te behappen. Dan is het niet vreemd wanneer het de houding wordt: laat de generale synode het maar uitzoeken. Voor ons is het plaatselijk niet meer te overzien.

Met onze hoeveelheid deputaatschappen werken we een ongezonde ontwikkeling in de hand. Op papier wijzen we het top-downmodel af. Maar in de praktijk gaat het wel zo werken. We hebben deputaatschappen die breed rapporteren en zelf allerlei vervolgoopdrachten voorstellen. Aan het begin van het deputaatschap staat dan een wens vanuit de kerken, via de kerkelijke

weg van art. 30 KO. Voor het vervolg gaat het deputaatschap toch zoets als een eigen leven leiden. Natuurlijk, de GS – de kerken in afvaardiging bijeen – stuurt bij. En toch. De richting is niet meer: vanuit de kerken naar de meerdere vergadering, maar wordt andersom: via de deputaatschappen van de meerdere vergadering naar de kerken. Waarbij de deskundigheid van deputaten een grote stem in het kapittel krijgt.

Een typerend voorbeeld van deze route is te vinden in het rapport van Deputaten voor radio- en televisie-uitzendingen. Gaat dat wel helemaal goed, met al die plaatselijke uitzendingen van kerkdiensten op het internet? Moeten deputaten zich daar ook niet mee gaan bezighouden (rapport, p. 10-11)? Het zal wel goed bedoeld zijn. Maar welke plaatselijke kerk heeft hierom gevraagd? Met alle respect, waar bemoeien deputaten zich eigenlijk mee?

Een ander voorbeeld is de manier waarop deputaten hun opdracht hebben ingevuld om in de liturgische formulieren de NBV te integreren. Het resultaat is dat nu een reeks compleet nieuw geformuleerde liturgische formulieren wordt voorgelegd. Hadden de kerken daarom gevraagd? In de praktijk blijkt dat deputaten de gegeven opdrachten wel erg naar eigen inzicht invullen of uitbreiden. Het is niet alleen bij Deputaten Eredienst aan te wijzen.

Dat lijkt niet zo aardig aan het adres van deputaten die veel tijd en energie in hun werk steken. Die ijver is hier niet in geding. Het gaat hier om een cultuur die we met elkaar in stand houden. Waarin ongemerkt deputaatschappen een te groot eigen gewicht kunnen ontwikkelen.

Bij deze stand van zaken moet je niet opkijken wanneer de vervreemding en de afstand tussen de plaatselijke kerk en de meerdere vergadering toenemen. Wanneer namelijk een deel van de besluitvorming niet meer uit de kerken zelf opkomt, maar van bovenaf naar de kerken toekomt. Zo voelt het soms echt.

Daarom is het een goede zaak dat de komende synode zich gaat bezinnen op eigen werkwijze (via de rapporten van de Werkgroep afstemming deputaatschappen en van de Deputaten Generaal-Synodale Organisatie). Over de inhoud van deze rapporten kan heel wat gezegd worden. In ieder geval is de vraag te stellen of je iets oplost door deputaatschappen te gaan clusteren en bepaalde activiteiten anders te organiseren. Laat er ook eens nagedacht worden over de vraag of er niet minder deputaatschappen moeten komen met beperktere en strikter geformuleerde opdrachten. De tegenwerping ligt voor de hand: Hoe kun je dan beleidsmatig werken? Maar beleidsmatig werken kan ook – en meer effectief – wanneer daar op concrete punten door de kerken om gevraagd wordt.

Subjectivering

De gezamenlijkheid staat onder druk. Je kunt er allerlei oorzaken voor aanwijzen. Individualisering. Overorganisatie, topzwaar door deputaatschappen. Hiermee annex is op nog een factor te wijzen, die met name met de individualisering nauw samenhangt. En wel de factor van de *subjectivering*: het denken vanuit het eigen ik: ik denk, ik vind enz.

Dat maakt een werkelijk gesprek moeilijk. Verschil van mening is niet zo erg. Maar je kunt proberen elkaar te bereiken wanneer je in ieder geval ieder hetzelfde vertrekpunt hebt. Wanneer je denkt vanuit gemeenschappelijke normen. In plaats van dat je denkt vanuit je eigen gezichtspunt.

Ook ten aanzien daarvan zie je de gezamenlijkheid binnen de kerken onder druk komen. Op papier hebben we hetzelfde vertrekpunt: de Schrift, de gereformeerde belijdenis, de gereformeerde kerkorde. Maar is dat ook zo in de praktijk? Niet alleen over de *inhoud* van kerkelijke regels en afspraken is er verschil van mening, ook over het *gewicht* ervan. En in de praktijk blijkt een beroep op de belijdenis niet voor ieder meer meteen overtuigend. Je komt het tegen, tot onder ambtsdragers toe: Ja, dit of dat staat dan wel in de belijdenis, maar de belijdenis is de Bijbel niet. Kom eerst maar eens met schriftbewijs!

Nee, de belijdenis is de Bijbel niet. Maar wanneer we als kerken zwart-op-wit verklaren dat die belijdenis in alles overeenstemt met de Schrift, mag je hier geen oneigenlijke tegenstelling maken. Binnen de kerken mogen we volstaan met een eenvoudig beroep op de belijdenis, in de overtuiging dat we dan overeenkomstig de Schrift spreken. Wie dan nog vraagt naar een aparte bijbeltekst, laat merken dat hij het particuliere schriftverstaan laat spreken boven het gezamenlijk schriftverstaan.

Dan breekt het gesprek af. Want dan hebben we allemaal ons eigen vertrekpunt. In plaats van dat we onze mening toetsen aan de gemeenschappelijke norm. Hier zal ieder zichzelf moeten onderzoeken. Om zich – zo nodig – te *bekeren*.

Noot:

* Volgens Rutgers zouden de woorden ‘arbeyden’ en ‘neersticheijt doen’ – de oude termen voor ‘je toeleggen op’ – aan het einde van een wet (die dwingend voorschrijft) niet gepast zijn. ‘Je toeleggen op’ zou ruimte laten voor afwijkingen. Alleen al juridisch gezien klopt deze uitspraak niet.

Rapport minderheid DKE

Inmiddels is op de site van de GKv het minderheidsrapport van Deputaten Kerkelijke Eenheid verschenen. Graag maak ik u er attent op. Tot nu toe heeft de publicatie van dit minderheidsrapport geen aandacht gekregen in de pers of in informatie namens de komende GS. Het zou jammer zijn wanneer dit minderheidsrapport aan de aandacht zou ontsnappen.

Afgesloten op 23 januari 2008.